

УДК 340.1

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.2.5>

Коломоєць Т. О.,

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України,
декан юридичного факультету
Запорізького національного університету

Колпаков В. К.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

Франковська С. А.,

PhD у галузі права,
викладач кафедри конституційного та адміністративного права
Запорізького національного університету

КОМПЕТЕНТНОСТІ З ПРОЄКТНОЇ (ГРАНТОВОЇ) ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ – МАЙБУТНІХ ПРАВНИКІВ У ЗВО В УКРАЇНІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСВІТНІ ПРАКТИКИ ФОРМУВАННЯ

Анотація. **Актуальність теми.** Докорінне реформування засад вищої юридичної освіти в Україні, із окресленням їх у проєктах новаційних за змістом, структурою нормативно-правових актах (Проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти, Проєкт Концепції проєкту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії), які й визначатимуть новаційні вектор її майбутнього, передбачає зосередження питомої уваги на забезпеченні релевантного вимогам часу і запитам професійного правничого ринку достатнього рівня компетентнісної підготовки майбутніх правників у часті спроможності бути конкурентними у проєктній (грантовій) сфері, із можливістю ефективної інтеграції не тільки у вітчизняний правничий професійний простір, але й у європейський та міжнародний аналоги. Це вимагає формування у майбутніх правників вже під час навчання у ЗВО достатнього обсягу професійноорієнтованих проєктних (грантових) компетентностей, із можливістю їх практичної реалізації як у певній частині (елементний зріз), так і у повному обсязі (комплексний вимір). Це у свою чергу актуалізує питання з'ясування достатнього рівня унормування в актах чинного законодавства обов'язку ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх правників, передбачати в освітньому процесі відповідний аспект навчального навантаження й забезпечувати достатній рівень його ресурсного супроводу задля формування у здобувачів достатнього підґрунтя їх реалізації відповідних компетентностей у професійній сфері. Також, з огляду на вже наявні в Україні освітні практики щодо вирішення відповідного питання, актуальності набуває потреба їх характеристики задля пошуку тих успішних зразків, масштабування яких у середовищі вітчизняних правничих було б корисним й сприяло б підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти-майбутніх правників в аспекті їх конкурентоспроможності у проєктній (грантовій) активності. **Мета** – аналіз нормативно-правових актів, які визначають засади підготовки майбутніх правників в Україні, у частині формування у здобувачів вищої освіти проєктних (грантових) компетентностей, а також вже наявних тематичних освітніх практик ЗВО задля обґрунтування доцільності визнання відповідних компетентностей в якості унормованої невід'ємної складової результату загальнокомпетентнісного підходу майбутніх фахівців та формулювання пропозицій щодо масштабування у ЗВО ефективних апробованих практик формування таких компетентностей. **Об'єктом роботи** є суспільні відносини, безпосередньо пов'язані із формуванням у здобувачів вищої освіти-майбутніх правників проєктних (грантових) компетентностей. **Предметом роботи** є нормативно-правові засади закріплення та освітні практики формування компетентностей з проєктної (грантової) діяльності як складова компетентнісного

підходу підготовки здобувачів вищої освіти—майбутніх правників у ЗВО в Україні. **Методи дослідження** – сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, яка дозволила проаналізувати питання у його розвитку (діалектичний метод), сфокусуватися на основних проблемних питаннях (аналіз, синтез, індукція, дедукція), сформулювати основний понятійний апарат (спеціально-юридичний, логічний методи), виділити і деталізувати наявні нормативно-правові засади та освітні практики (методи групування, класифікаційного поділу), виокремивши успішні зразки (порівняльно-правовий метод, метод експертних оцінок), аргументувати позицію й запропонувати висновки щодо імперативності вимог стосовно визнання проєктних (грантових) компетентностей в якості невід’ємної складової результату компетентнісної підготовки майбутніх правників (метод аргументації) і сформулювати пропозиції щодо масштабування в мережі ЗВО успішних освітніх практик щодо формування відповідних компетентностей здобувачів (методи прогнозування, метод моделювання). **Висновки.** Проєктні (грантові) компетентності здобувачів вищої освіти – невід’ємна складова їх практикоорієнтованої компетентнісної підготовки у ЗВО, нормативні засади формування яких закріплені у нормативно-правових актах, які визначають засади підготовки майбутніх правників у ЗВО України, й які продубльовані у проєктах нормативно-правових актів, які будуть визначати вектори майбутнього вітчизняної юридичної (правничої) освіти. З огляду на особливості унормування засад їх формування під час освітнього процесу у ЗВО й із урахуванням автономії останніх стосовно практичного наповнення, організаційного та ресурсного супроводу відповідного процесу й вирішення у відповідності до цього всіх поточних питань, фактично впроваджено різноваріативну практику як стосовно формування проєктних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти (освітні пропозиції ЗВО із міжгалузевих (з окремими тематичними модулями), вибірових або ж суто спеціалізованих освітніх компонентів), поточної та підсумкової атестації їх рівня (від тестування, ситуаційного аналізу й до підготовки та публічної презентації проєкту, із можливістю їх різноваріативного поєднання), так і їх безпосередньої апробації та формування власного практичного досвіду щодо їх реалізації (із різним ступенем та результативністю координації залучення здобувачів до проєктних ініціатив ЗВО).

Ключові слова: *грант, проєкт, компетентності, здобувачі вищої освіти, вища юридична освіта, нормативно-правовий акт, освітні пропозиції, освітні практики.*

Kolomoiets T. O., Kolpakov V. K., Frankovska S. A. Competencies in project (grant) activities as a component of the competency-based approach to training higher education students – future lawyers in higher education institutions in Ukraine: regulatory and legal basis for consolidation and educational practices for formation

Abstract. Relevance of the topic. Fundamental reform of the principles of higher legal education in Ukraine, with their definition in innovative draft regulatory and legal acts (Draft Concept for the Reform of Legal Education, Draft Concept of the Draft Law of Ukraine on Higher Legal Education and Initial Access to the Legal Profession), which will determine the innovative vector of its future, involves focusing attention on ensuring that future lawyers are sufficiently competent to meet the demands of the times and the needs of the professional legal market, in terms of their ability to be competitive in the project (grant) sphere, with the possibility of effective integration not only into the domestic legal professional space, but also into European and international analogues. This requires future lawyers to develop a sufficient level of professionally-oriented project (grant) competencies while still studying at higher education institutions, with the possibility of putting them into practice both in part (elementary level) and in full (comprehensive level). This, in turn, gives rise to the question of clarifying the sufficient level of regulation in the acts of current legislation of the obligation of higher education institutions that train future lawyers to include the relevant aspect of the educational load in the educational process and to ensure a sufficient level of resource support for it in order to provide applicants with a sufficient basis for the implementation of relevant competencies in the professional sphere. In addition, given the educational practices that have already been implemented in Ukraine to address this issue, there is an urgent need to characterise them in order to identify successful models. The scaling of these models within the domestic legal environment would be advantageous and would contribute to enhancing the quality of training for higher education students—future lawyers—in terms of their competitiveness in project (grant) activity. The **objective of this study** is to analyse the regulatory and legal acts that define the principles of training future lawyers in Ukraine in terms of developing project (grant) competencies in higher education students, as well as existing thematic educational practices in higher education institutions. The study will seek to justify the feasibility of recognising the relevant competencies as a standardised integral part of the outcome of the general competency-based approach for future specialists, and to formulate proposals for scaling up effective, proven practices for developing such competencies in higher education institutions. The **object of the work** is social relations directly related to the formation of project (grant) competencies in higher education seekers who are future lawyers. The **subject of the work** is the regulatory and legal basis for consolidating and educational practices for developing competencies in project (grant) activities

as part of a competency-based approach to training higher education students—future lawyers at higher education institutions in Ukraine. **Research methods** constitute a set of general scientific and specialized approaches that enabled a comprehensive analysis of the issue in its development (dialectical method), a focused consideration of key problem areas (methods of analysis, synthesis, induction, and deduction), and the formulation of the core conceptual framework (special legal and logical methods). The study also involved identifying and detailing the existing normative legal foundations and educational practices (methods of grouping and classification), highlighting successful models (comparative legal method, expert evaluation method). Furthermore, the argumentation method was employed to substantiate the position and to develop conclusions regarding the imperative nature of recognising project (grant-related) competences as an integral part of the competency-based training outcomes for future legal professionals. Finally, forecasting and modelling methods were applied to formulate proposals for scaling successful educational practices related to the development of such competences across the higher education institution network. **Conclusions.** The project (grant) competencies of higher education applicants are an integral part of their practice-oriented competency-based training in higher education institutions, the regulatory framework for which is enshrined in regulatory and legal acts that define the principles of training future lawyers in higher education institutions in Ukraine, and which are duplicated in draft regulatory and legal acts that will determine the vectors of the future of domestic legal education. In light of the distinctive characteristics inherent to the regulation of the principles governing their formation during the educational process in higher education institutions, and considering the autonomy of these institutions with respect to the practical content, organisational and resource support of the relevant process, and the resolution of all prevailing issues in accordance with this, a range of practices have been implemented with regard to the formation of project (grant) competencies of higher education seekers (educational proposals of higher education institutions with interdisciplinary (with separate thematic modules). The components of the programme under discussion are of a selective or purely specialised nature. Current and final assessment of participants' level is conducted through a variety of means, including testing, situational analysis, project preparation and public presentation, with the possibility of their varied combination. Direct testing and the formation of practical experience in their implementation are also included, with varying degrees and effectiveness of coordination of the involvement of applicants in HEI project initiatives.

Key words: *grant, project, competencies, higher education seekers, higher legal education, regulatory act, educational proposals, educational practices.*

Вступ. Актуальність теми. Докорінне реформування засад вищої юридичної освіти в Україні, із окресленням їх у проєктах новаційних за змістом, структурою нормативно-правових актах (Проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти, Проєкт Концепції проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії), які й визначатимуть новаційні вектор її майбутнього, передбачає зосередження питомої уваги на забезпеченні релевантного вимогам часу і запитам професійного правничого ринку достатнього рівня компетентнісної підготовки майбутніх правників у часті спроможності бути конкурентними у проєктній (грантовій) сфері, із можливістю ефективної інтеграції не тільки у вітчизняний правничий професійний простір, але й у європейський та міжнародний аналоги. Це вимагає формування у майбутніх правників вже під час навчання у ЗВО достатнього обсягу професійноорієнтованих проєктних (грантових) компетентностей, із можливістю їх практичної реалізації як у пев-

ній частині (елементний зріз), так і у повному обсязі (комплексний вимір). Це у свою чергу актуалізує питання з'ясування достатнього рівня унормування в актах чинного законодавства обов'язку ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх правників, передбачати в освітньому процесі відповідний аспект навчального навантаження й забезпечувати достатній рівень його ресурсного супроводу задля формування у здобувачів достатнього підґрунтя їх реалізації відповідних компетентностей у професійній сфері. Також, з огляду на вже наявні в Україні освітні практики щодо вирішення відповідного питання, актуальності набуває потреба їх характеристики задля пошуку тих успішних зразків, масштабування яких у середовищі вітчизняних правничих було б корисним й сприяло б підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти-майбутніх правників в аспекті їх конкурентоспроможності у проєктній (грантовій) активності. **Мета** – аналіз нормативно-правових актів, які визначають засади підготовки майбутніх правників в Україні, у частині фор-

мування у здобувачів вищої освіти проєктних (грантових) компетентностей, а також наявних тематичних освітніх практик ЗВО задля обґрунтування доцільності визнання відповідних компетентностей в якості унормованої невід'ємної складової результату загальнокомпетентнісного підходу майбутніх фахівців та формулювання пропозицій щодо масштабування у ЗВО ефективних апробованих практик формування таких компетентностей. **Об'єктом роботи** є суспільні відносини, безпосередньо пов'язані із формуванням у здобувачів вищої освіти-майбутніх правників проєктних (грантових) компетентностей. **Предметом роботи** є нормативно-правові засади закріплення та освітні практики формування компетентностей з проєктної (грантової) діяльності як складова компетентнісного підходу підготовки здобувачів вищої освіти-майбутніх правників у ЗВО в Україні. **Методи дослідження** – сукупність загальнонаукових та спеціальних методів, яка дозволила проаналізувати питання у його розвитку (діалектичний метод), сфокусуватися на основних проблемних питаннях (аналіз, синтез, індукція, дедукція), сформулювати основний понятійний апарат (спеціально-юридичний, логічний методи), виділити і деталізувати наявні нормативно-правові засади та освітні практики (методи групування, класифікаційного поділу), виокремивши успішні зразки (порівняльно-правовий метод, метод експертних оцінок), аргументувати позицію й запропонувати висновки щодо імперативності вимог стосовно визнання проєктних (грантових) компетентностей в якості невід'ємної складової результату компетентнісної підготовки майбутніх правників (метод аргументації) і сформулювати пропозиції щодо масштабування в мережі ЗВО успішних освітніх практик щодо формування відповідних компетентностей здобувачів (методи прогнозування, метод моделювання).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування проєктних (грантових) компетентностей у здобувачів вищої освіти привертала увагу науковців-представників різних наукових напрямків. Так, наприклад, питанням формування відповідних компетентностей у здобувачів

вищої освіти – майбутніх менеджерів приділили увагу у своїх роботах А. Пандазі, Т. Станжур, В. Баранов, А. Кос, майбутніх філологів – Е. Арванітопуло, Н. Кардашова, А. Лугова, В. Каламаж, соціологів та фахівців з соціальної роботи – С. Архипова, педагогів – Л. Бондаренко, Г. Іванюк, В. Молчанова, А. Власенко, С. Ізбаш, біологів – Л. Горшкова, Л. Коваль, дизайнерів – М. Тимченко тощо. В наявності й роботи, присвячені в цілому аналізу ролі проєктної (грантової) діяльності у формуванні компетентностей здобувачів вищої освіти, із зосередженням поглибленої уваги на різних її аспектах, компетентнісному підходу навчання майбутніх фахівців (наприклад, роботи І. Євтушенко, С. Васильєва, А. Боярська-Хоменко, П. Гусак, Л. Гусак). Попри наявність досить значної кількості наукових робіт, присвячених різним аспектам проблематики формування проєктних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти, на жаль, обсяг уваги науковців, зміст робіт яких був би присвячений відповідному питанню, із акцентом уваги на формування відповідних компетентностей майбутніх правників, є мінімізованим. У більшості своїй, спостерігається або ж «тяжіння» змісту відповідних робіт до аналізу різних проблемних питань вищої юридичної (правничої) освіти, в т.ч. й із акцентом на обґрунтування пріоритетності саме компетентнісного підходу в освітньому процесі ЗВО, або ж, навіть якщо й виділяються відповідні компетентності, проте їх характеристика є побіжною, у контексті дослідження комплексних питань саме загальнокомпетентнісного підходу підготовки майбутніх правників (наприклад, роботи В. Суценка, А. Бутенка, О. Копиленка, В. Бігуна, В. Опришка, Ю. Гришиної, І. Шелеменця, Н. Кузнецової, А. Бойка, А. Демчука, М. Кучерявенка та ін.). Все це й актуалізує потребу усунення відповідної прогалини, із аналізом нормативно-правових засад формування проєктних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти – майбутніх правників, наявних освітніх пропозицій вітчизняних правничих шкіл щодо практичного вирішення відповідного питання, із визначенням успішних освітніх практик для можливого їх масштабування задля ефективного формування унормованої

невід'ємної складової компетентнісної підготовки майбутніх правників у ЗВО.

Виклад основного змісту. І. «Проектна (грантова)» складова компетентнісної підготовки майбутніх правників у ЗВО в Україні: вітчизняний нормативно-правовий вимір. Аналіз «базових» нормативно-правових актів, які закріплюють засади підготовки майбутніх правників у закладах вищої освіти в Україні, дозволяє із упевненістю стверджувати, що т.зв. проектним (грантовим) компетентностям як складовій частині загального результату підготовки здобувачів вищої освіти-майбутніх правників держава видводить чільне місце, із демонстрацією «поширеної уваги» по мірі «просування» по рівнях вищої освіти, що виглядає досить логічним та аргументованим. Так, зокрема, у Стандарті вищої освіти для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 № 644 (зі змінами), хоча самого словосполучення «проектні (грантові) компетентності» у тексті і не зустріти, проте детальний аналіз всього тексту документу дозволяє все ж таки виокремити «деталізований (елементний)» підхід до закріплення відповідних компетентностей. З огляду на зміст відповідних компетентностей, цілком можна стверджувати, що саме про зазначені компетентності йде мова при визначенні, наприклад, наступних ЗК, якими має оволодіти випускник, – «ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК 2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК 6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології. ЗК 8. Здатність бути критичним і самокритичним. ЗК 9. Здатність працювати в команді. ЗК 10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК 12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. ЗК 14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності» [1]. У Стандарті вищої освіти для другого (магістерського) рівня вищої освіти, затвердженому Наказом Міністерства освіти і науки України від 20.07.2022 р. № 643, збережено аналогічний підхід (дублювання складових компетентностей попереднього рівня вищої освіти, із одночасним доповненням їх

переліку й іншими складовими, тобто розширений погляд на зміст проектних (грантових) компетентностей, щоправда, вже й із безпосереднім згадуванням по тексту акту самих відповідних компетентностей, із уточненням позиції розробників акту стосовно обов'язкової наявності таких компетентностей у загальному переліку компетентностей випускника. Так, зокрема, мова йде про додаткове закріплення «... ЗК 2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. ЗК 4. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК 6. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК 7. Здатність приймати обґрунтовані рішення. ЗК 8. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). ЗК 9. Здатність працювати в міжнародному контексті» [2]. Ну і звісно ж «... ЗК 10. Здатність розробляти проекти та управляти ними» [2]. Звертають на себе увагу й положення Стандарту, безпосередньо присвячені закріпленню спеціальних компетентностей, і зокрема тих, які виокремлено як такі, що є виділеними «Додатково для освітньо-наукової програми», а саме: «... СК 16. Здатність застосовувати сучасні методології науково-правових досліджень та застосовувати спеціальні методи досліджень у певних галузях юридичної науки. СК 17. Здатність аналізувати та інтерпретувати результати наукових досліджень, враховуючи використання міждисциплінарних та порівняльно-правових підходів. СК 18. Здатність використовувати наукові теорії та концепції, а також набуті практичні знання при проведенні наукових досліджень. СК 19. Здатність брати продуктивну участь у науковому співробітництві як на національному, так і міжнародному рівнях» [2], що знову ж таки демонструє фактично «традиційний» підхід до деталізованого закріплення відповідних компетентностей крізь призму фіксації їх елементів, щоправда, із «ускладненням їх фаховим спрямуванням». Ну, і, нарешті, Стандарт вищої освіти для третього (освітньо-наукового) рівня, затверджений Наказом Міністерства освіти і науки України від 31.07.2023 року № 924, в цілому зберігаючи раніше обраний для попередніх аналогів підхід, дещо змінює

акцент у безпосередній фіксації як проєктних (грантових) компетентностей в цілому, так і їх складових. Так, зокрема, у переліку загальних компетентностей випускника передбачаються « ... ЗК 01. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). ЗК 02. Здатність розробляти наукові проєкти та управляти ними. ЗК 03. Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору. ЗК 04. Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень» [3]. При цьому привертає на себе увагу й безпосереднє виокремлення проєктних компетентностей випускника – «ЗК 02. Здатність розробляти наукові проєкти та управляти ними». Водночас деталізований підхід запропоновано у Стандарті у частині фіксації спеціальних компетентностей випускника, серед яких спостерігаємо вже деталізований (дублювання у порівнянні із аналогами для інших рівнів освіти) підхід до закріплення елементів проєктних компетентностей, із акцентом вже на професійну їх спрямованість, а саме: « ... СК 01. Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей. СК 02. Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій. СК 03. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті та проєктах правничої освіти у системі освіти дорослих. СК 04. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру у сфері права та забезпечувати якість виконуваних досліджень; дотримання права інтелектуальної власності та стандартів академічної доброчесності. СК 05. Здатність моделювати оптимальні варіанти вирішення складних правових проблем, прогнозувати можливі наслідки їх реалізації. СК 06. Здатність здійснювати експертну діяльність у сфері права.

СК 07. Здатність виявляти нові інституційні етичні виклики та етичні виклики в житті суспільства і пропонувати для них правові механізми розв'язання» [3]. Саме на цьому рівні вищої освіти спостерігаємо підвищений акцент уваги до визначення відповідних компетентностей випускника у загальному переліку останніх, їх ролі і значення, із поширенням їх на можливі сфері реалізації – наукову, освітню « ... розробляти наукові проєкти та управляти ними», « ... проєктах правничої освіти ...». Більше того, навіть по тексту відповідного акту досить поширеним є використання самого терміну «проєкт», що підтверджує його важливість для компетентнісного процесу і результату підготовки правника.

Аналіз змісту проєктних актів, прийняття яких передбачає докорінну реформу у підготовці майбутніх правників в Україні, із урахуванням викликів часу, євроінтеграційних та північноатлантичних векторів політики України, дозволяє також вести мову про збереження пріоритезації проєктних компетентностей у загальному переліку компетентностей випускників вітчизняних правничих шкіл. Про це свідчать, зокрема наступні положення таких актів. Так, у Проєкті Концепції реформування юридичної (правничої) освіти у розділі «II. Мета, стратегічні цілі та завдання Концепції» підрозділі «Стратегічна ціль 10. Правничі школи є потужними центрами наукового, освітнього та інноваційного розвитку» передбачено, що досягнення відповідної цілі передбачає « ... запровадження системи державного фінансування наукових досліджень з права переважно за грантовим принципом, з урахуванням цілей державної політики, інституційної спроможності правничої школи та її рівня академічної доброчесності, розширення співпраці між правничими школами та професійними правничими спільнотами, які мають сприяти прикладному характеру досліджень та розвитку вмінь і навичок здійснення наукових досліджень у сфері права; розширення співпраці правничих шкіл України з правничими школами інших держав, зокрема країн-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD)» [4], а у розділі «III. Очікувані результати реаліза-

ції Концепції» як індикатор посилення «забезпечено рівень міжнародної співпраці українських правничих шкіл (відсоток спільних освітніх програм та ін. збільшився)» [4]. Цілком розуміємо, що досягнення відповідних цілей безпосередньо пов'язане із формуванням та реалізацією всього спектру складових саме проектних (грантових) компетентностей здобувачів, а у подальшому і випускників правничих шкіл. Натомість інший проектний документ – Проект Закону України «Про вищу правничу (юридичну) освіту та первинний допуск до правничої професії», поряд із майже тотожним підходом до обґрунтування важливості відповідних компетентностей у загальному переліку компетентностей випускника вітчизняних правничих шкіл, пропонує деталізоване згадування їх складових елементів по всьому тексту, із позиціонуванням можливості їх реалізації як окремо кожного елементу, так і їх поєднання як під час самого процесу підготовки майбутніх правників, так і після завершення навчання, під час професійної діяльності [5].

Отже, узагальнюючи зазначене, варто стверджувати, що проектні (грантові) компетентності правника визначаються як унормована (як на рівні чинних актів, які безпосередньо закріплюють засади вітчизняної юридичної освіти, так і проектних аналогів, які зорієнтовані на визначення векторів майбутнього останньої) невід'ємна складова загальнокомпетентнісного процесу підготовки здобувачів вищої освіти у ЗВО, так і результату такої підготовки – загального переліку тих компетентностей, наявність яких обов'язково має бути (must have) у нього і гарантує його конкурентоспроможність у професійному правничому середовищі як внутрішньому, так і інтеграцію у європейський та міжнародний правничий простір.

II. Наявні практики вітчизняних правничих шкіл щодо формування проектних (грантових) компетентностей у здобувачів вищої освіти – майбутніх правників. Розгляд відповідного питання варто здійснити у кількоаспектному вимірі. Насамперед, із урахуванням вищезазначених нормативних вимог, зосередити увагу на тих освітніх компонентах, вивчення яких пропонується здо-

бувачам вищої освіти-майбутнім правникам різними вітчизняними правничими школами. Діапазон запропонованих варіантів є досить широким – від «спрощеного», із вивченням окремих тематичних модулів, окремих тем у змісті різних обов'язкових освітніх компонентів, в т.ч. й міждисциплінарних, або ж окремих складових елементів змісту проектних (грантових) компетентностей у форматі різноманітних вибіркового освітніх компонентів й аж до «ускладненого», із вивченням окремих спеціалізованих фахових практикоорієнтованих освітніх компонентів, безпосередньо зорієнтованих на формування у здобувачів вищої освіти відповідних компетентностей в цілому. Так, наприклад, здобувачам вищої освіти у різних вітчизняних правничих школах пропонується вивчення наступних освітніх компонентів: «Критичне та аналітичне мислення», «Основи публічної презентації результатів наукових та проектних досліджень», «Командна робота та особливості її прояву у правничій сфері», «Інноваційна діяльність правника», «Основи проектної діяльності», «Робота із різними базами даних», «Аргументація у діяльності правника», «Європейські стандарти викладання правничих дисциплін та європейська академічна грантова система», «Практичні аспекти міжнародної наукової діяльності правника», «Наукова комунікація: методи оприлюднення результатів» тощо. Як бачимо, досить широким є «діапазон» освітніх пропозицій, водночас аналіз цих пропозицій ЗВО дозволяє вести мову про те, що, поряд із щорічним формуванням переліку різноманітних вибіркового освітніх компонентів, зосереджених на формуванні у здобувачів вищої освіти компетентностей із окремих складових змісту проектних (грантових) компетентностей, все ж таки стійкою є тенденція до виокремлення спеціального фаховоорієнтованого освітнього компоненту відповідного змістовного спрямування, зорієнтованого саме на комплексне формування у здобувача вищої освіти-майбутнього правника проектних (грантових) компетентностей в цілому й спроможність реалізації їх у професійній сфері. Так, все частіше вітчизняні правничі школи пропонуються для вивчення (на різних рівнях вищої освіти, різних освітніх

програмах) здобувачам освітні компоненти, як-то: «Проектний менеджмент у діяльності правника», «Європейські та вітчизняні стандарти проектної діяльності правника», «Європейська академічна грантова система» тощо. Саме такий підхід дозволяє досягти системності у формуванні у здобувачів відповідних компетентностей, врахувати особливості фахової сфери їх реалізації, адаптуватися до їх реалізації у співпраці із європейськими партнерами тощо. Водночас ініціативи ЗВО стосовно формування переліку вибірових освітніх компонентів, зорієнтованих на окремі елементи змісту проектних (грантових) компетентностей, дозволяють здобувачам при формуванні індивідуальної освітньої траєкторії зробити акцент уваги на ті «прогалини», які існують у їх загальній підготовці, або ж посилити свою підготовку («просунутися») стосовно тих змістовних елементів проектних (грантових) компетентностей, які будуть вкрай важливими у подальшій професійній діяльності у певній сфері суспільних відносин. Тим самим такий підхід дозволяє не тільки сформувати «проектний (грантовий) фундамент» для професійної діяльності майбутнього правника, але й забезпечити його максимальну конкурентоспроможність з окремих його складових, окреслити перспективи його унікальності.

Поряд із акцентом уваги на загальні підходи ЗВО до формування змісту проектних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти-майбутніх правників, не менш важливо зупинитися і на їх підходах стосовно моніторингу та атестації рівня формування (сформованості) таких компетентностей. Особливий інтерес викликають форми підсумкової атестації, які впроваджуються ЗВО за підсумками вивчення вищезазначених освітніх компонентів. Діапазон таких форм також є досить широким і відрізняється різноманітністю. Мову можна вести про широке використання у ЗВО в якості форми підсумкового (саме підсумкового) контролю: а) тестових завдань (різна кількість, різні варіанти тощо), б) кейсових (ситуаційних) завдань, із аналізом реальних (з різним успіхом щодо отримання фінансування, публічної презентації поточних та підсумко-

вих результатів, різним ступенем реалізації, апробації та впровадження результатів, роботи команди тощо) проектних заявок, звітних документів, результатів десимінації тощо, і, беззаперечно, в) із підготовкою та публічною презентацією проекту (індивідуального, колективного), а також г) різноманітних міксованих форм (наприклад, тестово-проектної). З огляду на те, який саме варіант освітньої пропозиції (стосовно вивчення освітнього компоненту) обирає ЗВО, варто все ж таки стверджувати, що у випадку формування відповідних компетентностей у межах вивчення міждисциплінарного освітнього компоненту, тестова форма підсумкового контролю цілком може бути визнана як допустима. В інших випадках, а тим більше у разі вивчення спеціальних фаховоспрямованих практикоорієнтованих освітніх компонентів, безпосередньо сфокусованих на комплексному підході у формуванні у майбутніх правників проектних (грантових) компетентностей, тестова форма підсумкового контролю не є релевантною. Можна погодитися із V. Strauss у тому, що «... тести не відображають реальний рівень набутих студентами компетентностей, водночас здобувачі вищої освіти, які тривалий час залучені до проектної діяльності, виконують серію проектів (від легких до складних), які потребують використання всіх здобутих під час навчання знань та навичок» [6], завдяки чому саме т.зв. «проектна» форма підсумкового контролю набуває пріоритетності серед всього розмаїття форм контролю, є зрозумілою, передбачуваною, реалістичною і, головне, – дієвою. Саме тому підготовку та публічну презентацію проекту (індивідуального або ж групового (командного) варто розглядати як найоптимальнішу форму підсумкового контролю за результатами вивчення вищезазначених освітніх компонентів здобувачами вищої освіти-майбутніми правниками у ЗВО. Така форма підсумкового контролю дозволяє з'ясувати рівень теоретичної підготовки здобувачів, а також спроможність їх реалізовувати її у професійній сфері, охопивши тим самим проектні (грантові) компетентності як в аспекті елементного їх виміру, так і в цілому.

А чи можливо є міксована форма підсумкового контролю, яка, наприклад, поєднує тестові завдання та підготовку й публічну презентацію власного індивідуального або ж командного проєкту, або ж аналіз реальних проєктних заявок, із виокремленням недоліків у їх підготовці та оформленні, звітних документів за підсумками реалізації, та підготовку й публічну презентацію власного індивідуального або ж командного проєкту? Так, такі форми контролю можуть бути і більше того навіть можна вести мову про те, що у деяких вітчизняних правничих школах вони впроваджуються вже впродовж тривалого часу. Однак одразу ж варто зазначити, що цінність таких форм підсумкового контролю буде залежати від дотримання балансу у співвідношенні її складових. Головне не «перевантажити» здобувача підготовкою («накачуванням» підготовки до автоматизму у пошуках правильних відповідей або ж простим вгадуванням потрібного варіанту відповіді, із розрахунку на удачу ...) до однієї із складових такої форми контролю й фактично знеціненням (браку часу, ресурсів ...) стосовно підготовки та публічної презентації проєкту – іншої складової такої форми контролю. За умови втрати балансу результат формування таких компетентностей і визначення їх рівня буде неадекватним реальному стану справ і цільовій спрямованості. Ці освітні компоненти є практикоорієнтованими, із акцентом на забезпечення спроможності реалізувати здобувачами вищої освіти, а у подальшому випускниками вітчизняних правничих шкіл, відповідні проєктні (грантові) компетентності у своїй професійній діяльності у правничій сфері, саме тому і форма підсумкового контролю має бути орієнтована на визначення реального рівня відповідних компетентностей таких осіб. З огляду на це, все таки варто стверджувати, що оптимальною варто вважати в якості форми підсумкового контролю за підсумками вивчення спеціальних фаховоорієнтованих освітніх компонентів, спрямованих на формування у здобувачів вищої освіти проєктних (грантових) компетентностей, підготовку і публічну презентацію проєкту. Стосовно ж інших освітніх пропозицій ЗВО (міждисциплінарні освітні компоненти

із тематичним модулем (блоком), вибіркові освітні компоненти окремоелементного змістовного спрямування тощо) форми підсумкового контролю можуть бути різними.

Різними є й підходи вітчизняних правничих шкіл стосовно набуття практичного досвіду реалізації відповідних компетентностей. Має місце різноваріативність підходів – від «лайт-версії», а саме виконання аудиторних або ж самостійних достатньо простих завдань у межах вивчення вищезазначених освітніх компонентів, окремих тем, й аж до «хард-версії», із безпосереднім залученням здобувачів вищої освіти до проєктних активностей ЗВО (НДТ, освітніх, наукових проєктів, госпрозрахункових науково-практичних досліджень тощо), в т.ч. й із різним ступенем координації такого залучення. Таке залучення здобувачів до проєктних активностей ЗВО є досить різноваріативним, в т.ч. й в якості виконавців окремих досліджень, дисемінації, апробації результатів, впровадження результатів у різні види діяльності, робота із базами даних, участь у підготовці звітної документації тощо. Різновиди підходів «лайт-версії» не можна вважати ефективними, оскільки мінімальним є фактично практичний аспект формування проєктних (грантових) компетентностей у здобувачів вищої освіти, мінімальними є їх активності, ініціативи, рольові позиції (у більшості своїй мова може йти лише про модельовані позиції та штучні підходи до їх практичного втілення), як наслідок, мінімальним фінальний обсяг власного практичного досвіду у здобувачів вищої освіти у реалізації відповідних компетентностей. Навіть при аналізі реальних кейсових завдань (проєктної заявки, дорожньої карти її реалізації, результатів її реалізації за позиціями тощо) мова йде про «чужий практичний досвід», досвід інших учасників відповідних відносин, а не про формування власного практичного досвіду здобувачів вищої освіти. Водночас різні прояви «хард-версії» безпосередньо пов'язані із активністю, ініціативою самих здобувачів вищої освіти, формуванням їх індивідуального практичного досвіду у проєктній (грантовій) сфері, навіть якщо мова йде про командну роботу, про підготовку групової проєктної заявки. З огляду

на це саме прояви «хард-версії» у формуванні практичного досвіду здобувачів вищої освіти щодо реалізації проєктних (грантових) компетентностей є найбільш ефективними, оптимальними для ЗВО й такими, впровадження та масштабування яких має бути пріоритетним. Безпосереднє організаційне та ресурсне забезпечення впровадження відповідних заходів «хард-версії» у ЗВО визначається, із дотриманням принципу автономії ЗВО у вирішенні відповідного питання, із урахуванням наявних можливостей та реальних запитів. Їх кількісні та якісні характеристики залежать від різних факторів, що й впливає на формування пулу найпоширеніших (наприклад, залучення здобувачів вищої освіти до активностей у рамках виконання НДТ або ж інших проєктів із різними джерелами фінансування, до виконання науково-практичних робіт на замовлення ІТ-кампанії як основного зовнішнього стейкхолдера ЗВО, до співпраці із міжнародними партнерами тощо) ініціатив. Таке розмаїття, у свою чергу, формує підґрунтя для їх можливого класифікаційного розподілу за різними критеріями, з'ясування унікальності та вирішення питань щодо масштабування або ж мінімізації (наприклад, залучення здобувачів вищої освіти до виконання проєктів Erasmus+ KA2 CBHE, ERASMUS+ Jean Monnet modules, Програми НАТО «Наука заради миру і безпеки», проєктів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок молодих учених тощо). Задля досягнення ефективного результату відповідні активності із безпосереднього залучення здобувачів вищої освіти до проєктної (грантової) діяльності ЗВО мають координуватися і від рівня такої координації фактично залучить реалістичність, системність, дієвість такого залучення, а відповідно й формування практичного аспекту відповідних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Координація цілком може бути зосереджена на рівні різних структурних підрозділів ЗВО і від того, яким є такий підрозділ може залежати і реальна спроможність здобувачів вищої освіти сформувати власний практичний досвід у зазначеній сфері відносин, а також підґрунтя для

його ефективного використання у професійній діяльності. Як свідчить аналіз відповідних практик різних ЗВО, які здійснюють підготовку майбутніх правників в Україні, такими структурними підрозділами найчастіше є науководослідна частина (щоправда, дещо обмеженим є обсяг їх можливостей стосовно всього змісту проєктних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти), міжнародний відділ (або ж інша його назва), кафедри (однак, знову ж таки в даному випадку необхідно є співпраця з іншими структурними підрозділами ЗВО), а також спеціалізовані структурні підрозділи, діяльність яких безпосередньо пов'язана із проєктною діяльністю ЗВО в цілому (проєктний відділ, департамент, офіс тощо). Наявність у структурі ЗВО спеціального структурного підрозділу, діяльність якого безпосередньо пов'язана із проєктною діяльністю ЗВО в цілому, фактично виглядає як найоптимальніша модель існування суб'єкта координації залучення здобувачів вищої освіти до проєктної активності ЗВО, формування їх власного досвіду практичної реалізації відповідних компетентностей, забезпечення системності такого залучення, створення додаткових можливостей для «прокачки» відповідних компетентностей, а також для формування своєрідного пулу перспективних учасників проєктних груп, із можливістю їх залучення як під час навчання в якості здобувачів вищої освіти, так і у подальшому – вже як випускників, із акцентом на можливість урахування специфіки реалізації проєктних ініціатив у різних сферах професійної діяльності.

Висновки. Проєктні (грантові) компетентності здобувачів вищої освіти – невід'ємна складова їх практикоорієнтованої компетентності підготовки у ЗВО, нормативні засади формування яких закріплені у нормативно-правових актах, які визначають засади підготовки майбутніх правників у ЗВО України, й які продубльовані у проєктах нормативно-правових актів, які будуть визначати вектори майбутнього вітчизняної юридичної (правничої) освіти. З огляду на особливості унормування засад їх формування під час освітнього процесу у ЗВО й із урахуванням автономії останніх стосовно практичного наповнення,

організаційного та ресурсного супроводу відповідного процесу й вирішення у відповідності до цього всіх поточних питань, фактично впроваджено різноваріативну практику як стосовно формування проєктних (грантових) компетентностей здобувачів вищої освіти (освітні пропозиції ЗВО із міжгалузевих (з окремими тематичними модулями), вибіркових або ж суто спеціалізованих освітніх

компонентів), поточної та підсумкової атестації їх рівня (від тестування, ситуаційного аналізу й до підготовки та публічної презентації проєкту, із можливістю їх різноваріативного поєднання), так і їх безпосередньої апробації та формування власного практичного досвіду щодо їх реалізації (із різним ступенем та результативністю координації залучення здобувачів до проєктних ініціатив ЗВО).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 644. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-standartu-vishoyi-osviti-zispecialnosti-081-pravo-dlya-pershogo-bakalavrskogo-rivnya-vishoyi-osviti>
2. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 20 липня 2022 року № 643. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS38176>
3. Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 31 липня 2023 року № 924. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20stand>
4. Проєкт Концепції реформи юридичної (правничої) освіти. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75481.html>
5. Проєкт Концепції проекту Закону України про вищу юридичну освіту та первинний доступ до правничої професії. URL: <https://kompravpol.rada.gov.ua/news/notice/75193.html>
6. Strauss, V. (2018). Project-based learning is a new rage in education. Never mind that it's a century old. The reform pendulum. URL: <https://www.washingtonpost.com/education/2018/12/12/project-based-learning-is-new-rage-education-nevermind-that-its-century-old>.